Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 16. 12. 1999, sp. zn. 7 Tz 172/99, ECLI:CZ:NS:1999:7.TZ.172.99.1

Číslo: 2/2001

Právní věta:

Vzhledem k tomu, že zákonodárce stanovením znaků skutkových podstat jednotlivých trestných činů vyjádřil i jejich tzv. typovou nebezpečnost, je vyloučeno obecně stanovit podmínky, za nichž skutky, které jinak naplňují znaky některé skutkové podstaty, dosahují zákonem (§ 3 odst. 2 tr. zák.) požadovaného stupně nebezpečnosti pro společnost. Šlo by vlastně o nepřípustné rozšiřování znaků skutkové podstaty, které musejí být k trestnosti činu naplněny.

Proto u skutkové podstaty trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 2 tr. zák. nelze dovodit, že k trestnosti činu z hlediska materiální podmínky je nutné, aby pachatel jednal za okolností na straně poškozeného, které činí omezování užívacího práva pro něho nějakým způsobem citelnějším (např. nemá kde přespávat).

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 16.12.1999

Spisová značka: 7 Tz 172/99

Číslo rozhodnutí: 2

Číslo sešitu: 1

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Nebezpečnost činu pro společnost

Předpisy: 140/1961 Sb. § 3 odst. 2
§ 249a odst. 2

Druh: Rozhodnutí ve věcech trestních

Sbírkový text rozhodnutí:

Nejvyšší soud České republiky zrušil ke stížnosti pro porušení zákona podané ministrem spravedlnosti České republiky rozsudek Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. 4. 1999 sp. zn. 2 T 7/99 a tomuto soudu přikázal, aby věc v potřebném rozsahu znovu projednal a rozhodl.

Z odůvodnění:

Rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 28. 4. 1999 sp. zn. 2 T 7/99 byla obviněná M. K. podle § 226 písm. b) tr. ř. zproštěna obžaloby pro trestný čin neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 2 tr. zák.

Uvedeného trestného činu se měla obviněná dopustit tím, že v době od 4. 2. 1998 do 25. 5. 1998 ve svém bydlišti v Č. bránila v užívání bytu svému bývalému manželovi J. K. tím, že poté, kdy vyměnila vložku FAB u vchodových dveří do bytu, klíče od zámku mu nepředala, čímž mu zcela znemožnila užívat uvedený byt, ačkoliv jí bylo známo, že podle pravomocného rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 11. 1. 1996 sp. zn. 23 C 58/95, kterým bylo zrušeno právo společného nájmu k uvedenému bytu a společné členství v družstvu, je její bývalý manžel J. K. povinen vyklidit uvedený byt do 15 dnů od přidělení náhradního bytu.

Obviněná se hned po vyhlášení rozsudku vzdala odvolání, a to i za osoby uvedené v § 247 odst. 2 tr. ř.; státnímu zástupci byl rozsudek doručen 11. 5. 1999 a protože ten proti němu nepodal v zákonné lhůtě odvolání, nabyl rozsudek právní moci 20. 5. 1999.

Proti tomuto rozsudku podal ve lhůtě uvedené v ustanovení § 272 tr. ř. stížnost pro porušení zákona v neprospěch obviněné ministr spravedlnosti. Podle jeho názoru v dané trestní věci nelze mít námitek proti úplnosti dokazování a správnosti skutkových zjištění. Za správný je možno označit i právní závěr okresního soudu, že obviněná svým jednáním naplnila všechny formální znaky skutkové podstaty výše uvedeného trestného činu. Nelze však dovodit, že s ohledem na některé okolnosti případu nedosáhlo jednání obviněné takového stupně společenské nebezpečnosti, aby byl naplněn i materiální znak výše uvedeného trestného činu. Okresní soud provedl podle názoru ministra spravedlnosti v tomto směru velmi zužující výklad materiální podmínky trestného činu uvedeného v ustanovení § 249a odst. 2 tr. zák., který by v soudní praxi znamenal, že trestněprávní ochrana se poskytuje jen v krajních případech, kdy se vypuzený manžel stane skutečným bezdomovcem, tedy skončí na ulici. Takovou omezenou aplikaci ustanovení § 249a odst. 2 tr. zák. neměl zajisté zákonodárce na mysli.

Ministr spravedlnosti na závěr stížnosti pro porušení zákona navrhl, aby Nejvyšší soud podle § 268 odst. 2 tr. ř. vyslovil, že rozsudkem Okresního soudu v Českých Budějovicích byl porušen zákon ve prospěch obviněné M. K. v ustanovení § 226 písm. b) tr. ř. ve vztahu k ustanovením § 3 odst. 4 a § 249a odst. 2 tr. zák., a podle § 269 odst. 2 tr. ř. tento rozsudek zrušil a dále postupoval podle § 270 odst. 1 tr. ř.

Nejvyšší soud z podnětu této stížnosti pro porušení zákona přezkoumal podle § 267 odst. 1 tr. ř. napadený rozsudek, jakož i řízení, které mu předcházelo, a shledal, že zákon byl porušen.

Okresní soud na základě provedených důkazů, zejména výpovědi obviněné, svědka J. K. a listinných důkazů dovodil, že se stal skutek popsaný v obžalobě a že tento skutek naplňuje všechny znaky skutkové podstaty trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, k bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 2 tr. zák.

Soud však dospěl k závěru, že s ohledem na některé okolnosti případu nedosáhlo jednání obviněné takového stupně společenské nebezpečnosti, aby byl naplněn i materiální znak výše uvedeného trestného činu ve smyslu ustanovení § 3 odst. 2 tr. zák. Poukázal přitom zejména na to, že poškozený z bytu odešel a odstěhoval se k matce ještě dříve, než obviněná vyměnila zámek od bytu, má možnost bydlet u své matky a do bytu obviněné docházel jen sporadicky, aby tam vyvolával konflikty. Obviněnou opakovaně přitom fyzicky napadal. Dále okresní soud poukázal na to, že poškozený nevyužil možnosti opatření jiného náhradního bytu, které mu nabízela obviněná, a navíc se bezdůvodně vzdal ve prospěch matky dědického podílu na části nemovitosti, který mohl zdědit po otci.

Okresní soud v této souvislosti vyslovil právní názor, že ustanovení § 249a odst. 2 tr. zák. chrání právo uživatelů bytů či nebytových prostor na užívání těchto prostor v případech, kdy tito uživatelé nemají kam jít, nemají kde bydlet, či jinak jim neoprávněný zásah do práva užívat tyto prostory

způsobí fyzické, osobní, zdravotní či jiné, např. psychické, či finanční problémy, pro ně osobně velmi tíživé.

Uvedené závěry soudu o stupni nebezpečnosti činu pro společnost jsou nesprávné a neodpovídají provedeným důkazům. Navíc vyslovený právní názor k této otázce odporuje koncepci materiálního pojetí trestného činu, jak je stanovena trestním zákonem. Lze souhlasit se stížností pro porušení zákona, že takový názor by zužoval dopad ustanovení § 249a odst. 2 tr. zák. v rozporu se záměrem zákonodárce o ochraně poskytované zájmům chráněným touto skutkovou podstatou.

Podle ustanovení § 3 odst. 2 tr. zák. čin, jehož stupeň nebezpečnosti pro společnost je nepatrný, není trestným činem, i když vykazuje znaky trestného činu.

Při úvahách o tom, zda obviněný naplnil materiální znak trestného činu, tedy zda v jeho případě čin dosahoval vyššího stupně nebezpečnosti pro společnost, než je stupeň nepatrný ve smyslu citovaného ustanovení, je nutno vycházet ze skutečnosti, že již stanovením formálních znaků určité skutkové podstaty zákon předpokládá, že při jejich naplnění v běžně se vyskytujících případech bude stupeň nebezpečnosti činu pro společnost zpravidla vyšší než nepatrný. Citovaná ustanovení se proto uplatní jen tehdy, když stupeň nebezpečnosti pro společnost v konkrétním případě, přestože byly naplněny formální znaky určité skutkové podstaty, nedosáhne stupně odpovídajícího dolní hranici typové nebezpečnosti činu pro společnost, když tedy nebude odpovídat ani nejlehčím běžně se vyskytujícím případům trestného činu této skutkové podstaty (srov. č. 43/1996 Sb. rozh. tr.).

Vzhledem k uvedeným zákonným předpokladům vztahujícím se k typové nebezpečnosti trestných činů je především zcela vyloučeno obecně stanovit podmínky, za nichž skutky, které jinak naplňují znaky popsané ve skutkové podstatě některého trestného činu, dosahují zákonem (§ 3 odst. 2 tr. zák.) požadovaného stupně nebezpečnosti pro společnost. Šlo by vlastně o rozšiřování znaků skutkové podstaty, které musejí být k trestnosti činu naplněny. Pokud by měl zákonodárce záměr omezit dopad určité skutkové podstaty jen na některé případy, vymezil by je při stanovení formálních znaků skutkové podstaty.

Konkrétně u skutkové podstaty trestného činu neoprávněného zásahu do práva k domu, bytu nebo k nebytovému prostoru podle § 249a odst. 2 tr. zák. je třeba zdůraznit, že zákon nevyžaduje k trestnosti činu, aby pachatel jednal za okolností na straně poškozeného, které činí omezování užívacího práva pro něho nějakým způsobem citelnějším.

Pokud jde o stupeň nebezpečnosti činu obviněné M. K., lze uvést, že soudem jsou skutkové okolnosti, které měly podle názoru soudu tento stupeň podstatně snižovat, hodnoceny povrchně a jednostranně.

Především není nikterak doloženo, že by obviněný opustil na delší dobu společný byt ještě před výměnou zámku. Jestliže obviněný v důsledku manželských neshod již před výměnou zámku občas odešel k rodičům, neopravňovalo to ani v nejmenším obviněnou zámek vyměnit.

V tomto i v jiných obdobných případech je velmi obtížné posoudit, kdo z obou manželů druhého více obtěžoval schválnostmi. Okresní soud se postavil v tomto směru vcelku nekriticky na stanovisko obviněné, aniž však tato otázka byla předmětem dokazování v trestním řízení. Přitom z přílohových přestupkových spisů lze usoudit, že se jednalo spíše o vzájemné napadání obou manželů, aniž byla prokázána výlučná vina jednoho z nich.

Je nepochybné, že poškozený má možnost bydlet u své matky v jednom pokoji jejího bytu. Toto provizorní řešení nemůže však nahradit poskytnutí náhradního bytu, na který má poškozený právo. Okresní soud vůbec nepřihlédl k tomu, že bydlení poškozeného u matky je závislé čistě jen na její

dobré vůli, stejně jako např. možnost poškozeného přivést si do tohoto bytu přítelkyni. Naproti tomu jednáním obviněné je poškozený zbaven možnosti plnoprávně užívat společný byt, včetně např. zmíněné možnosti vodit si do něj jiné osoby.

Značný význam při hodnocení stupně společenské nebezpečnosti jednání obviněné má nepochybně postoj poškozeného při nabídce jiných bytů. V tomto směru se obviněný i poškozená shodují na dvou konkrétních nabídkách (doloženo i listinami založenými ve spise). V prvním případě se jednalo o nájemní byt s nájemným ve výši 6000 Kč, ve druhém případě pak možnost koupě rekonstruovaného bytu, ovšem za částku minimálně 500 000 Kč. Je přesvědčivé a pochopitelné, jestliže poškozený obě tyto možnosti odmítl z finančních důvodů, když jde o řešení bytové situace přijatelné pro osoby s nadprůměrně vysokými příjmy (aniž je z dokazování zřejmé, že by poškozený byl takovou osobou). Pro úplnost lze jen dodat, že pokud obviněná doložila také podání žádosti o byt u Městského úřadu v Českých Budějovicích, jde s ohledem na obecně známý nedostatek bytů o záležitost spíše formálního významu.

Zcela nedůvodná je pak argumentace ohledně vzdání se dědictví. Je pochybný názor, podle něhož byl poškozený povinen přijmout svůj dědický podíl a řešit z něho svou bytovou situaci, zvláště je-li zřejmé, že dědictví se spolu s ním vzdali i další tři jeho sourozenci. Z toho vyplývá, že způsob vypořádání dědictví byl věcí širší rodinné domluvy a vzdání se dědického podílu se tak mohlo poškozenému jevit jako morální povinnost vůči matce, diktovaná do jisté míry i postojem ostatních sourozenců.

Při hodnocení stupně společenské nebezpečnosti jednání obviněné ale okresní soud zcela opomenul skutečnosti, které společenskou nebezpečnost jejího jednání významně zvyšují. Jak vyplývá z přílohových trestních spisů, byla obviněná pro zcela obdobné jednání již dvakrát trestně stíhána.

Usnesením Okresního soudu v Českých Budějovicích z 24. 4. 1997 sp. zn. 2 T 25/97 bylo podle § 307 odst. 1 tr. ř. podmíněně zastaveno její trestní stíhání pro trestný čin podle § 249a odst. 2 tr. zák., jehož se měla dopustit v období od března 1996 do srpna 1996. Byla jí stanovena zkušební doba šesti měsíců. Ve smyslu § 308 odst. 2 tr. ř. nastala v této věci fikce osvědčení.

Usnesením Okresního soudu v Českých Budějovicích z 3. 2. 1998 sp. zn. 4 T 174/97 bylo trestní stíhání obviněné pro trestný čin podle § 249a odst. 2 tr. zák. spáchaný v období od srpna 1996 do listopadu 1997 zastaveno podle § 172 odst. 1 písm. d) a § 11 odst. 1 písm. a) tr. ř. na základě amnestie prezidenta republiky z 3. 2. 1998.

Při hodnocení stupně společenské nebezpečnosti jednání obviněné v přezkoumávané trestní věci nelze tedy opomenout zásadní skutečnost, že obviněná tvrdošíjně pokračuje ve svém protiprávním jednání nepřetržitě od března roku 1996, tedy po dobu více než tří let brání bývalému manželovi v užívání společného bytu. Od tohoto jednání ji neodradilo ani dvojí trestní stíhání v minulosti a konečně pak ani trestní stíhání v přezkoumávané trestní věci, kdy obviněná po celé trestní řízení neučinila žádný krok ke zpřístupnění bytu svému bývalému manželovi, ani neprojevila úmysl učinit tak v budoucnu. Splnění této základní povinnosti nemůže pak být kompenzováno ze strany obviněné ani přispíváním poškozenému polovinou nájmu placeného jeho matce. I když tato skutečnost nasvědčuje určité vstřícnosti obviněné vůči poškozenému, nemění to nic na tom, že obviněná i nadále tvrdošíjně prosazuje svůj způsob řešení celé věci a v podstatě tak ignoruje povinnost, která pro ni vyplývá z výše již zmíněného rozsudku Okresního soudu v Českých Budějovicích ze dne 11. 1. 1996.

Za situace, kdy obviněná i nadále udržuje po řadu let již trvající protiprávní stav, je závěr okresního soudu o nedostatku materiálního znaku trestného činu podle § 249a odst. 2 tr. zák. zcela neopodstatněný. Okresní soud vlastně svým rozhodnutím utvrzuje obviněnou v tom, aby se i nadále dopouštěla jednání uvedeného v ustanovení § 249a odst. 2 tr. zák. Lze uvést, že jde o citlivou otázku

společenských vztahů vyvolanou trvalým nedostatkem bytů. Její řešení prostředky trestního práva je samozřejmě řešením krajním. Nelze však připustit, aby rozvedení manželé bránili v oprávněném užívání bytu druhému manželovi.

Nejvyšší soud proto vyslovil, že napadeným rozsudkem byl ve vytýkaném směru porušen zákon ve prospěch obviněné, vadný rozsudek zrušil a Okresnímu soudu v Českých Budějovicích přikázal, aby věc znovu projednal a rozhodl. Tento postup mu umožnila skutečnost, že o stížnosti pro porušení zákona rozhodoval za splnění podmínek ustanovení § 272 tr. ř.

Při novém projednání věci bude okresní soud respektovat právní názory vyslovené v tomto rozsudku Nejvyššího soudu. Pro úplnost je třeba dodat, že v obžalobě je zřejmě vadně určen začátek trestné činnosti obviněné. Poslední trestní stíhání obviněné pro jednání záležící v tom, že bránila v užívání bytu svému bývalému manželovi, ve věci 4 T 174/97 Okresního soudu v Českých Budějovicích, které skončilo aplikací amnestie prezidenta republiky ze dne 3. 2. 1998, zahrnovalo období uvedené trestné činnosti od 28. 8. 1996 do dne sdělení obvinění, tedy do 9. 11. 1997. V obžalobě podané v nyní posuzované trestní věci bylo stanoveno datum počátku trestné činnosti 4. 2. 1998 patrně proto, že státní zástupce vychází z názoru, že na jednání od sdělení obvinění v předcházející trestní věci, tj. od 9. 11. 1997 do 3. 2. 1998, dopadá aboliční rozhodnutí prezidenta republiky, které bylo i důvodem zastavení trestního stíhání. Podle obecných zásad trestněprávní vědy však moment ukončení trestné činnosti u trestných činů trvajících, kterým je i trestný čin podle § 249a odst. 2 tr. zák., má ten význam, že v případě, kdy prezident republiky vyhlásil amnestijní rozhodnutí a průběh trestné činnosti překročil datum amnestie, se amnestie na trestný čin nevztahuje.

Okresní soud proto bude muset s ohledem na zásadu, že rozhoduje o celém skutku a není přitom vázán jeho časovým vymezením v obžalobě, posoudit, zda se obviněná nedopouštěla trestné činnosti i v období od 9. 11. 1997.